

PH - 28436

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز حفظ و نگهداری

پایان نامه ها و پژوهش های قرآنی

موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

طبق حقوق مؤلفین کلیه حقوق این پایان نامه محفوظ و موبوط به مؤلف آن می باشد
هرگونه استفاده از مطالب منوط به کسب اجازه از مؤلف می باشد

PH - 28436

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
دانشکده الهیات، ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته علوم قرآن و حدیث

موضوع:

غلو و غلات در حدیث شیعه

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر امیر توحیدی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمدرضا آرام

پژوهشگر:

هومن متین نیکو

سال تحصیلی: ۸۴-۱۳۸۳

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تقدیم :

محضر مبارک و مقدس امیر المؤمنین

حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام

أيها اللائم دعني عنك واسمع وصف حالي

سرزنش کننده رهایم کن و وصف حالم را بشنو

أنا عبد لعلی المرتضی مولى الموالى

من بنده علی مرتضی سرور سرورانم

كلما از ددت مديحاً فيه قالوا لا تغال

هر زمان مدحی برایش گویم، می گویند غلو مکن

إن حبی لعلی المرتضی عین الکمال

در حالی که محبت من به علی مرتضی عین کمالست

و هو زادی فی معادی و معاذی و مالی

او توشه آخرت و پناه و همه چیز منست

و به اکملت دینی و به ختم مقالی

با او دینم را کامل می کنم و سخنم را تمامه

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق : کسی که از مخلوق تشکر نمی

کند، از خالق نیز تشکر نمی کند.»

از تمام عزیزان زیر سپاسگزارم :

-ولی نعمت زمان امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف که واسطه

فیض و عنایت حضرت حق به تمام کائنات است.

-جناب آقای دکتر توحیدی که در تمام مراحل پایان نامه ،خالصانه اینجانب را

راهنمایی فرمودند.

-جناب آقای دکتر آرام

-جناب آقای دکتر رضوی

-جناب آقای دکتر اسدی گرمارودی که سالها از جلسات ایشان بهره بردم.

-پدر و مادر غمخوارم که همواره به دعای خیرشان محتاجم.

-همسر مهربانم که با او معنای آیه «و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم

ازواجاً لتسکنوا إليها و جعل بینکم موده و رحمه ان فی ذلک لآیات لقوم

یتفکرون»^۱ را چشیدم.

^۱ - از نشانه های او اینکه از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدانها آرام گیرید و میلتان دوستی و رحمت نهاد. آری، در این [نعمت] برای مردمی که می اندیشند قطعاً نشانه هایی است» (روم/

بسمه تعالی

در تاریخ ۸۴/۶/۲۶

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای هومن متین نیکو از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹/۵ بحروف نوزده و نیم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما:

ایر تو جهیری
۱۴۰۷/۵

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

بسمه تعالی
 دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
 مرکز کارشناسی ارشد
 چکیده ی پایان نامه

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

عنوان پایان نامه: غلو و غلات در حدیث شیعه
 نام و نام خانوادگی دانشجو: هومن متین نیکو
 رشته تحصیلی: علوم قرآن و حدیث
 استاد راهنما: جناب آقای دکتر امیر توحیدی
 استاد مشاور: جناب آقای دکتر محمد رضا آرام
 شماره دانشجویی: ۸۱۰۱۶۵۲۲
 تاریخ شروع پایان نامه: ۸۴/۷/۱
 تاریخ اتمام پایان نامه: ۸۴/۶/۲۶
 آدرس و شماره تلفن: تهران - خیابان ولیعصر - امیریه بالاتر از چهارراه مختاری - کوچه نجم آبادی - پلاک ۷ - واحد ۸ -
 ۵۵۳۷۲۳۶۷

چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، هدف، روشهای اجرا و نتایج به دست آمده)

هدف پژوهش: تساسایی جریان غلات و تاثیر آن بر احادیث و عقاید شیعه
 روش نمونه گیری: _____

روش پژوهش: روش پژوهش کتابخانه ای بوده است.

ابزار اندازه گیری: کتب معتبر تفسیر و حدیث و دیگر منابع مرتبط با موضوع

طرح پژوهش: فیش برداری از مباحث غلو و غلات

نتیجه گیری: مواضع و ارشادات ائمه علیهم السلام و زحمات علمای شیعه، تاثیر غلات بر عقاید حقه و احادیث شیعه را به حداقل رسانید. لکن

برخی پژوهشگران تحت تاثیر شدید بین جریان قرار گرفته و در نقد این جریان افراط کرده اند.

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

تاریخ و امضاء

مناسب نیست

امیر توحیدی
 ۸۴/۷/۵

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱

فصل اول : کلیات

معنای لغوی غلو ۲

معنای اصطلاحی غلو ۲

پیشینه تاریخی غلو در قرآن : ۵

۱- یهود ، عزیز را پسر خدا می دانند ۵

۲- نصاری ، مسیح را پسر خدا می دانند ۸

۳- نصاری ، مسیح را خدا می دانند ۱۱

۴- ملائکه ، دختران خدا ۱۲

۵- پرستش ملائکه و پیامبران ۱۲

۶- پرستش جن ۱۲

غلو در اسلام ۱۳

فصل دوم: غالیان در کلام اهل بیت (ع)

معرفی اجمالی غلات در احادیث اهل بیت (ع) ۱۶

علل پیدایش غلات ۱۶

۱- ضعف عقول ۱۶

۲- حب مفرط ۲۱

۳- رسیدن به مال و مقام ۲۲

- ۲۴ چگونگی موضعگیری ائمه شیعه در برابر غلات
- ۲۵ الف- حوزه نظری و اعتقادی :
- ۲۶ ۱- الوهیت و خدایی ائمه (ع)
- ۲۷ مردم ، بندگان ائمه (ع) در لزوم اطاعت ایشان هستند
- ۲۹ هیچ گاه به کینه فضائل ائمه (ع) نخواهیم رسید
- ۳۰ در مواضع ائمه (ع) با جریان غالبگیری ، به جهت صدور حدیث توجه کنیم
- ۳۲ ۲- نبوت ائمه (ع)
- ۳۳ برتری امامت بر نبوت
- ۳۶ ۳- علم غیب ذاتی ائمه (ع)
- ۳۷ ۴- عقیده به تفویض
- ۳۸ ائمه (ع) واسطه فیض پروردگار
- ۴۱ ۵- اعتقاد به تناسخ
- ۴۳ تفاوت تناسخ با رجعت
- ۴۴ ۶- عقیده به تشبیه
- ۴۶ ۷- عقیده به حلول
- ۴۷ ب- حوزه عملی و رفتاری :
- ۴۸ ۱- تبری و لعن غلات
- ۵۰ ۲- فرمان محاصره همه جانبه غلات
- ۵۱ ۳- فرمان کشتن بعضی از غلات

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فصل سوم: تأثیر غلات بر حدیث شیعه

- ۵۴ حدیث سازی غلات
- ۵۵ بزرگنمایی حدیث سازی غلات
- ۵۶ تذکراتی مهم راجع به حدیث سازی غلات :
- ۵۷ ۱- راهکارهای ائمه (ع) در مواجهه با احادیث :
- ۵۸ الف- قرآن و حدیث ، دو معیار اصلی
- ۶۳ ب- توقف در برابر روایات
- ۶۵ دو نتیجه مهم :
- ۶۶ -روایت راوی فاسد المذهب
- ۶۶ ب- روایت راوی غیر ثقه
- ۶۷ ۲- حدیث ضعیف ، حدیث جعلی نیست
- ۶۹ ۳- سطوح مختلف معارف اهل بیت (ع)
- ۷۰ غلو یا اتهام به غلو
- ۷۲ سخنان مامقانی در تنقیح المقال
- ۷۳ انگیزه نجاشی و شیخ طوسی
- ۷۶ ۳- اصحاب و علمای متقدم شیعه که در رد بر غلات کتاب نوشته اند :
- ۷۶ _ ابراهیم بن ابی حفص
- ۷۶ _ اسماعیل بن علی بن اسحاق بن ابی سهل نوبخت
- ۷۶ _ حسن بن علی بن فضال کوفی
- ۷۷ _ حسن بن سعید بن حماد بن سعید بن مهران اهوازی
- ۷۷ _ آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲
_ حسن بن موسی نوبختی

- ۷۷ علی بن مهزیار اهوازی
- ۷۷ محمد بن اورمه یا اوربمه
- ۷۷ محمد بن موسی بن عیسی همدانی سمان
- ۷۷ محمد بن حسن بن فروخ صفار
- ۷۷ یونس بن عبدالرحمان
- ۷۹ قضاوت با خواننده

فصل چهارم: علم امام (ع)

- ۸۲ مقدمه
- ۸۲ اشکالات وارده درباره علم امام (ع)
- ۸۴ آیات قرآن درباره علم غیب اولیای الهی :
- ۸۵ ۱- بقره/۳۳-۳۰
- ۸۷ ۲- رعد/۴۳
- ۸۹ ۳- یس/۱۲
- ۹۰ آیات مورد استناد مخالفین گستره علم امام
- ۹۱ نظرات علامه طباطبایی درباره آیات به ظاهر معارض
- ۹۴ رفع یک شبهه
- ۹۷ تواتر روایات درباره علم غیب ائمه (ع)

فصل پنجم: نمونه هایی از روایات تأویلی

- ۱۱۰ مقدمه

- تأویل آیات : « ألم نجعل له عینین و لساناً رشحفتین » ۱۱۱
- تأویل آیات : « و یذکروا اسم الله فی آیام معلومات ... ثم لیقضوا تفثهم ... » ۱۱۵
- تأویل آیات : « عم یتساءلون عن النبا العظیم الذی هم فیہ مختلفون » ۱۱۷
- معارف والای اهل بیت (ع) خبر واحد هستند ۱۱۹
- منابع و مأخذ ۱۲۲

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پیشگفتار :

در بدو ورود به مقطع کارشناسی ارشد ، یکی از اساتید محترم ، کتاب روشهای تاویل قرآن ، نوشته دکتر محمد کاظم شاکر را جهت مطالعه توصیه نمودند .

شوق فراوان به فراگیری علوم قرآنی باعث شد این کتاب را - مانند بسیاری دیگر از کتب پیشنهادی اساتید - تهیه و فوراً شروع به مطالعه کنم .

در حین مطالعه با مطالبی مواجه شدم که با اعتقاداتی که با آن خو گرفته بودم ، مغایرت داشت .

موضوع روایاتی بود که تاویل برخی از آیات را به معصومین علیهم السلام بازمی گرداند . در کتاب روشهای تاویل قرآن ، بسیاری از این گونه روایات ساخته غلات معرفی شده بود .

این اتفاق کافی بود تا هرگاه با مطالبی راجع به جریان غلو و غلات مواجه شوم ، دقت بیشتری نمایم تا درصدد تصحیح عقاید خود برآیم .

جالب آنکه نوع نوشته هایی که با آن برخورد می کردم ، جملگی حاکی از هشدارهای مؤکد ، مبنی بر به دام نیفتادن در اعتقادات باطل فرقه غلات بود .

اما از طرفی دیگر با آیات و روایات محکمی مواجه می شدم که حکایت از فضائل و مقامات عظیم اهل بیت داشت . لذا وقتی بسیاری از مصادیقی را که نویسندگان مذکور تحت عقاید غلوآمیز گوشزد می کردند ؛ بر آیات و روایات محکم عرضه می کردم ، نه تنها هیچ دلیلی بر تکذیب آن نمی یافتم ، بلکه آنها را تنها قطره ای از دریای فضائل بیکران اهل بیت علیهم السلام می دانستم .

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

روشهای تأویل قرآن ، پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه ، عصای موسی یا درمان
بیماری غلو ، غلو درآمدی بر افکار و عقاید غالیان در دین و ... کتابهایی بودند که
نویسندگان آن به شدت تحت تأثیر جریان غلات قرار گرفته و مخاطبان خود را انذار می
دهند تا مبادا به غلو افتند!

تنها اثری که با آن برخورد کردم که روش متعادلی را در این زمینه داشت ، کتاب "
غالیان . کاوشی در جریانها و برآیندها " اثر آقای نعمت الله صفری فروشانی بود .
نویسنده ، اثر نسبتاً جامع و کاملی را در زمینه غلات فراهم آورده است و لذا
علاقمندان به مباحث تاریخی غلات می توانند به این کتاب مراجعه کنند . اما بنظر اینجانب
این اثر پاسخگوی بزرگ نمایی های آثار قبلی نیست .
لذا هدف اصلی ما در این نوشتار ، دفاع از اعتقادات صحیحی بود که بدون دلیل ،
مورد اتهام غلو قرار گرفته اند .
به همین جهت فیش برداری های ما از همان ابتدا این هدف را جستجو می کرد .
امید که مقبول افتد .

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸ ، پلاک ۱۲

فصل اول

کلیات

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir

پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

معنای لغوی غُلُو:

غُلُو در لغت به معنای افراط ، زیاده روی ، اغراق و کزافه گوئی است.^۱
 لذا وقتی قیمت چیزی از حدّ معمول خود بالاتر می رود به آن غال می گویند.^۲
 چنانکه درباره مایعات هرگاه به جوش آیند و در حدّ خود نکتند ، می گویند غلیان کرده است.^۳

مشتقات این کلمه چهار بار در قرآن بکار رفته است که در دو مورد معنای لغوی مد نظر است .

« كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلِي الْحَمِيمِ »^۴: چون مس گداخته در شکمها می گازد . همانند جوشش آب جوشان .^۵

معنای اصطلاحی غُلُو:

منظور از کاربرد این کلمه در مباحث دینی افراط ، زیاده روی و پا را از حدّ معمول فراتر نهادن درباره عقیده ای می باشد .

در دو آیه از آیات قرآن کریم معنای اصطلاحی این کلمه مورد نظر است :

۱- يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَنْقِيهَا إِلَيَّ مَرْيَمُ وَرُوحٌ مِنْهُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا^۶

^۱ - ترجمه المنجد ، ج ۲ ، ص ۱۲۲۵ .

^۲ - مفردات راغب اصفهانی ، ص ۳۶۵ .

^۳ - همان ، ص ۳۶۵ .

^۴ - دخان / ۲۶ - ۲۵ .

^۵ - نساء / ۱۷۱ .